

שמואל מרקוביץ פבזנר

המלאך של ילדי ביאליסטוק

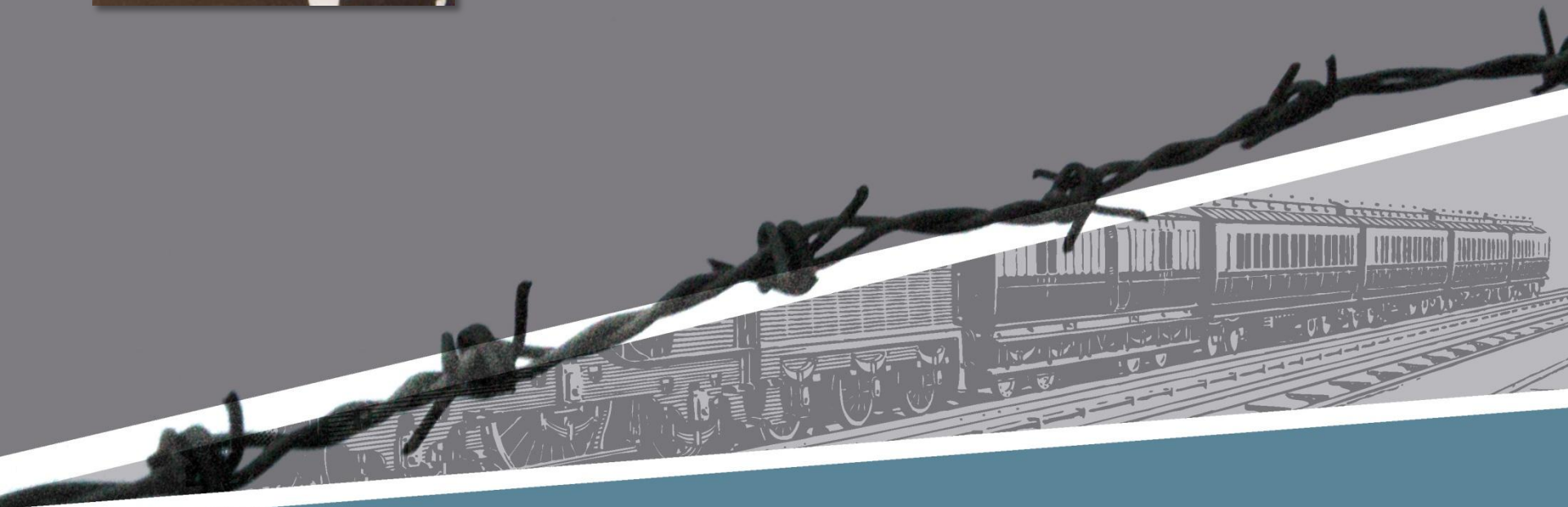
יוניק ויניק
Youth & Education

מרכז העולם של בני ברית - ירושלים
B'nai B'rith World Center - Jerusalem

קרן קמת לישראל
KKL - JNF

ביאליסטוק – 1900
(מתוך וויקיפדיה)

- ביאליסטוק היא עיר בצפון-מזרח פולין, שנשלטה לסירוגין על ידי רוסיה, פולין וגרמניה בתקופות שונות.
- בראשית המאה ה-20 הפכה העיר למרכז יהודי תורני בפולין, וטרם מלחמת העולם השנייה גרו בה מעל ל-50,000 יהודים.

- ערב מלחמת העולם השנייה הועברה השליטה על ביאליסטוק לרוסיה בעקבות הסכמי ריבנטרופ-מולוטוב.

- בשנת 1941 כבשו הגרמנים מחדש את העיר, והחלו לפעול להשמדת הקהילה היהודית: הם הבעירו את העיר במשך 24 שעות, רצחו את היהודים ובזזו את רכושם.

מפת הסכם ריבנטרופ מולוטוב

מתוך: קציעה אביאלי-טביביאן, מסעות בזמן: משלום למלחמה ולשואה, 2009.
 כרטוגרפיה: סופר מיפוי. © כל הזכויות שמורות למטח

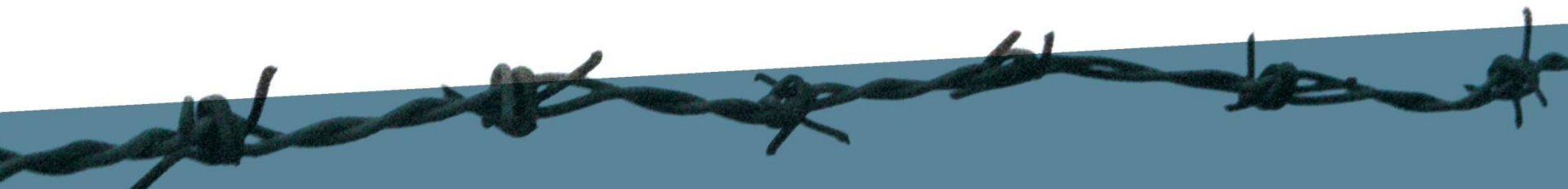

שמואל מרקוביץ פבזנר

- שמואל מרקוביץ פבזנר
(1912-1991) היה יהודי
רוסי, תושב לנינגרד.

- פבזנר היה רווק, קומוניסט
מושבע, אשר נטמע
בתרבות הרוסית ובערכים
הסובייטים, וחי רחוק מכל
סממן יהודי – דתי ורוחני.

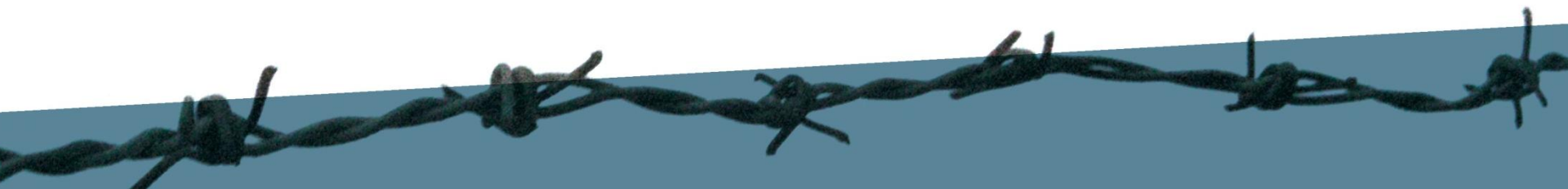

פבזנר עם חניכיו, לוחץ יד לחניך זאב בלגלי, לאחר שהתגייס לצבא הרוסי

בשנת 1941 שימש שמואל פבזנר כמנהל מחנה קיץ של תנועת הצופים הסובייטי - "הפיונירים" לילדים פולנים, שהתקיים בכפר דרוסקנינקי (Droskeninkai) ליטא.

בעת שערך עם הילדים את החזרות האחרונות לפתיחה החגיגית של המחנה, קיבל פבזנר לפתע הוראה לפנות את כל הילדים מן המחנה ברכבת, בשל מתקפת הפתע של גרמניה הנאצית על שטחי ברית המועצות.

פבזנר (יושב שני משמאל) עם ילדי הקבוצה בקראקולינו,
יעקב טוביאש יושב מימין.

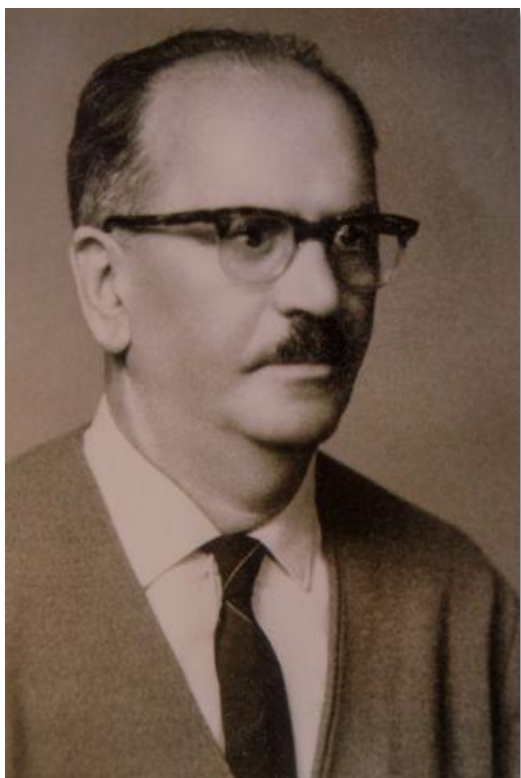
- עם פרוץ הקרבות מול גרמניה, שמואל פבזנר חילץ כ-300 ילדים – מתוכם כ-140 ילדים יהודיים מביאליסטוק – לעורף הסובייטי.

- פבזנר נטל אחריות על הילדים מרגע הפינוי ועד כשנה לאחר המלחמה, ובמשך אותן חמש שנים היה להם לאב ודאג לכל מחסורם.

- בתחנת הרכבת נהדפו הילדים על ידי אלפי אזרחים אחוזי בהלה, אך תודות לתושיתו של פבזנר הוכנסו כל ילדי המחנה לקרונות הרכבת האחרונה.

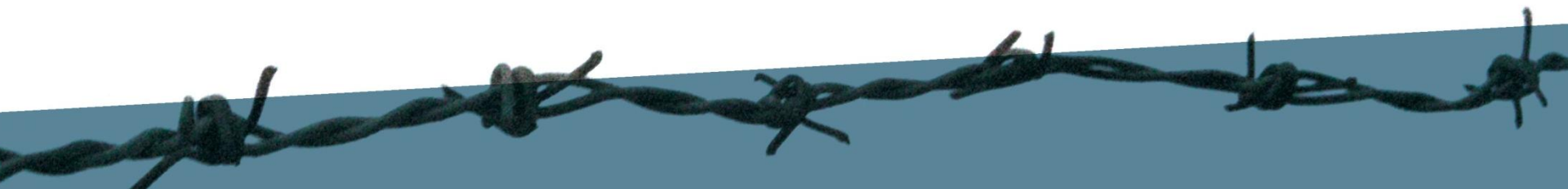
יעקב טוביאש (1900-1970)

■ במהלך ההמתנה בתחנת הרכבת בדרוסקנינקי פגש בילדים יעקב טוביאש, מחנך יהודי דתי מהעיר למז'ה בפולין.

■ **טוביאש תיאר את האירוע ביומנו:**

"גם אני עומד בתוך המון האדם המצופף לגוש אחד, ומחפש פנים יהודיות, אח לצרה. אני נדחף אל בין האנשים העייפים מעמידתם, אל בין היושבים על מזוודותיהם. והנה אני רואה מאות ילדים, עומדים מבוהלים, חיוורים, נוטפי זיעה בשמש הקופחת, מחזיקים מזוודות. הם עומדים בשקט, מחכים, אינם פולטים מילה ... אלה ילדים בני גילים שונים, מגיל 6-7 עד 14-15. מספר הצעירים גדול יותר, נערים ונערות, ביניהם גם פנים יהודיות... לפנייהם עומד אדם, בעל גובה בינוני, הבולט בקווי פניו השמיים, העדינים, השזופים מאוד, הנראה כבן שלושים. מידי פעם הוא שולח מבט אבהי חדור דאגה אל הילדים, מרגיע אותם.

הוא פונה אליהם בחיוך לבבי של טוב לב, ואילו עיניי הילדים נשואות אליו באהבה, באמונה ובתקווה. אחר כך נודע לי כי זהו מחנה ביילורוסי ושמו של מנהלם סמואל מרקוביץ פבזנר."

קבוצת נערים ניצולי שואה ילדי ביאליסטוק דרוסקנינקי
בקראקולינו, רוסיה 1941-1945 (זאב בלגלי יושב שני מימין)

הבריחה

- הקבוצה נמלטה ברכבת, תחת פיקודו של פבזנר, להרי אוראל, בנסיעה שנמשכה כשבועיים.

- בזמן הנסיעה הותקפה הרכבת מהאוויר על ידי מטוסי תקיפה גרמניים.

- בעת עצירה בעיר מינסק, ירד פבזנר מהרכבת לאסוף ציוד ומזון לילדים, ונפגע בידו מהפצצה אווירית.

ציור של הכפר קראקולינו (צייר פודן 1996)

- הרכבת עזבה בבהילות בלעדיו, אולם פבזנר לא ויתר ולאחר קבלת טיפול רפואי השיג את הרכבת בתחנת רוזאייבקה.
- כל אימת שנתקלו בהפגזה אווירית עצרה הרכבת את נסיעתה והילדים התפזרו ביערות, בין השיחים שלצד המסילה. בתקיפות נפגעו חלק מהילדים, אולם בעיקר נפגעו הקרונות. בתום כל תקיפה ספר פבזנר את כל הילדים והוביל אותם בחזרה אל הרכבת.

כך תיאר פבזנר את הבריחה ברכבת:

- "... התקפותיהם עלינו הלכו ותכפו. הם כה הנמיכו טוס מעלינו עד כי ראינו את פני הפשיסטים. גם הם ודאי ראו, כי הנוסעים הם ילדים, אך המשיכו להתקיף ולירות. הפיונרים המבוגרים שלנו עלו על גגות הקרונות וכאשר השגיחו במטוס אויב היו מאותתים לנו בכובעיהם שהחזיקו בידיהם. אז הרכבת הייתה עוצרת והכול היו רצים מהקרונות להסתתר..."
- משהתברר כי הגשרים אל ביאליסטוק מפוצצים והדרכים חסומות, איים שמואל פבזנר באקדח על נהג הרכבת והצליח לשנות את כיוון נסיעתה.

- ב-2 ביולי 1941 הגיעה הרכבת לתחנה האחרונה בעיר סאראפול, ומשם הועברו הילדים לכפר קראקולינו.

יצחק ניב, מילדי ביאליסטוק

מגורי הבנות בקראקולינו

ילדי ביאליסטוק בקראקולינו, 1941

- ילדי "קבוצת ביאליסטוק" של מחנה הקיץ התקבלו בקראקולינו על ידי האוכלוסייה המקומית. פבזנר הקים עבורם בית ספר ודאג לכל מחסורם.

- קבוצת הילדים כללה ילדים מרקעים שונים – פולנים, יהודים ציוניים, דתיים וחילוניים ועל אף זאת הצליח פבזנר למצוא מכנה משותף לכולם. הוא טיפל בהם במשך כל תקופת המלחמה ועד שנת 1946.

יתומות מלחמת העולם השנייה, סטודנטיות במכללה רפואית, 1943-1946

- ילדי היהודים ששהו במחנה לא ידעו על גורל בני משפחותיהם עד לאחר המלחמה.

קבוצת ילדי ביאליסטוק לאחר המלחמה (פולין, 1946)

- ב-2 ביוני 1946, כמעט חמש שנים מאז שברח עם הילדים מפני ההפצצות הגרמניות במחנה הפיונרים בדרוסקנינקי, ליווה פבזנר את טוביאש ו-140 ילדים יהודים לגבול הפולני, כדי להיפרד מהם.
- שמואל פבזנר זכה בהוקרה מטעם ממשלות פולין ורוסיה על הצלת הילדים. מדריך ליטאי שהשתתף בפינוי – סטטיס סבירדקיס - זכה בתואר "חסיד אומות עולם" מטעם יד ושם בשנת 1997.

הילדים במחנה המעצר בקפריסין

- יעקב טוביאש נשאר עם הילדים לאורך כל ימי המלחמה ושקד על חינוכם.
- בתום המלחמה עודד טוביאש את הילדים לשוב לפולין בתירוץ של חיפוש קרוביהם, על מנת שיוכלו בהמשך לעלות לישראל (דבר שלא היה מתאפשר לו נשארו בברית המועצות).
- כ-120 ילדים מילדי ביאליסטוק עלו לארץ. קבוצת הילדים הראשונה עלתה ונקלטה בקיבוץ דרור ב-1947 לאחר שנעצרה בדרך לארץ באוניית המעפילים "תיאודור הרצל". יעקב טוביאש עלה אף הוא לישראל לאחר המלחמה, היה מחנך ומנהל בית ספר בצפת. אשתו וילדיו נרצחו בשואה והוא הלך לעולמו בשנת 1970.

בתיה רייכר, אשתו של פבזנר, מבנות ביאליסטוק

- שמואל פבזנר נשאר באודמורטיה לאחר המלחמה, ונישא לאחת מבנות הקבוצה המבוגרות - בתיה רייכר. הוא הגיע לביקור אחד בישראל ביוזמת הילדים שהציל.

טקס נטיעות עם שמואל פבזנר בעת ביקורו בישראל

■ לאורך שנות המלחמה פבזנר גילה מסירות יוצאת דופן לביטחונם של הילדים, לחינוכם ולטובתם. בהוקרה על פועלו יוענק לכבודו "אות המציל היהודי" מטעם ארגון בני ברית והוועדה להוקרת גבורתם של המצילים היהודים בשואה (JRJ) ביום השואה.

פבזנר במהלך ביקורו בישראל

מפגש ילדי ביאליסטוק – בית ביאליסטוק, קרית ביאליסטוק/יהוד, 2005

